

INLEIDING

Het Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting (hierna het Steunpunt genoemd) publiceert dit jaar zijn zevende tweejaarlijks Verslag. Zoals de voorgaande, draagt ook dit Verslag bij tot de evaluatie van de effectieve uitoefening van de grondrechten die door armoede op de proef worden gesteld. Het formuleert eveneens aanbevelingen voor de verschillende overheden teneinde de voorwaarden voor de uitoefening van de grondrechten te herstellen. Dit is immers de wettelijke opdracht van het Steunpunt¹.

Deze keer is het Verslag gewijd aan het fundamenteel recht op sociale bescherming, met name de sociale zekerheid en de sociale bijstand. Over de keuze van dit thema was er zeer snel eensgezindheid onder de leden van de Begeleidingscommissie. *“De sociale zekerheid is prioritair voor het behoud van de sociale samenhang en voor het voorkomen van bestaansonzekerheid, armoede en sociale ongelijkheid en voor de menselijke emancipatie”*². Er is vaak op gewezen dat België, dankzij zijn sociaal beschermingssysteem, meer dan andere lidstaten van de Europese Unie, de impact van de crisis heeft weten te beperken. Dit klopt. Toch kunnen we niet anders dan vaststellen dat dit systeem niet iedereen op dezelfde wijze beschermt en dat de recente ontwikkelingen – overdracht van de gezinsbijlagen, degressiviteit van de werkloosheid, hervorming van pensioenen – veel bezorgdheid wekken.

Het Verslag is opgesteld samen met zeer verschillende actoren: mensen in armoede en hun verenigingen, hulpverleners van openbare en private diensten, vertegenwoordigers van de sociale partners, ziekenfondsen, administraties, openbare instellingen van de sociale zekerheid ... Het thema heeft veel mensen gemobiliseerd³. Ook de aanpak, nieuw voor veel deelnemers, werd erg gewaardeerd: vertrekken vanuit de ervaringen van mensen in armoede of bestaansonzekerheid, de disfuncties waarvan ze getuigen, analyseren en

samen aanbevelingen formuleren. En hiervoor de tijd uittrekken. Gedurende anderhalf jaar werden heel veel bijeenkomsten georganiseerd (2 voorbereidende vergaderingen, 3 plenaire vergaderingen en 20 thematische bijeenkomsten). Telkens werden integrale verslagen opgesteld opdat de deelnemers konden controleren of hun inbreng correct was begrepen en, indien gewenst, samen met anderen de volgende vergadering konden voorbereiden. De citaten in dit Verslag, cursief weergegeven en zonder bronvermelding, zijn afkomstig van tussenkomsten tijdens de bijeenkomsten en van de interviews die we voerden.

Sociale bescherming is een complexe materie. Tijdens de bijeenkomsten dienden over bepaalde technische aspecten informatiemomenten ingebouwd te worden opdat iedereen echt zou kunnen deelnemen aan de uitwisselingen. Een dergelijke aanpak was ook noodzakelijk om de ervaring van elkeen te kunnen situeren in een regelgevend kader. Zo niet bestond het gevaar dat de beleidsverantwoordelijken en de sociale partners zich het voorgelegde Verslag moeilijk zouden kunnen toe-eigenen. En het is juist de bedoeling om bij te dragen aan het politiek debat en politieke actie. Voor de technische aspecten konden we rekenen op de bekwaamheden van de betrokken administraties, in het bijzonder de FOD Sociale Zekerheid en de POD Maatschappelijke Integratie alsook van de openbare instellingen van de sociale zekerheid.

We organiseerden specifieke bijeenkomsten over de sociale bescherming voor werklozen, voor zieken en personen met een handicap, voor gepensioneerden, alsook voor kinderen en hun gezin, waarvan verslag wordt uitgebracht in de hoofdstukken twee tot vijf. Ook vonden plenaire vergaderingen plaats, tijdens dewelke transversale vragen geïdentificeerd konden worden. Deze worden voorgesteld in het eerste hoofdstuk.

Om tegemoet te komen aan de nadelen van deze thematische aanpak, hebben we een dertigtal gesprekken gevoerd met mensen in armoede of bestaansonzekerheid en een focusgroep georganiseerd met basiswerkers uit verschillende sectoren. De verhalen die we tijdens deze interviews

1 Zie bijlage 2: Samenwerkingsakkoord tussen de federale Staat, de Gemeenschappen en de Gewesten betreffende de besteding van het armoedebeleid.

2 Overweging uit het Samenwerkingsakkoord.

3 Zie lijst van deelnemers in bijlage.

optekenden, tonen duidelijk aan dat deze personen in het algemeen met meerdere problemen tegelijk geconfronteerd worden; dat een sociale bescherming die onvoldoende werkt in een bepaald domein beschermingsmechanismen op andere domeinen verzwakt; dat de overgangen van één statuut naar een ander momenten zijn waarop de sociale bescherming in het gedrang komt. We hebben ervoor gekozen om tussen de hoofdstukken telkens één van deze levensverhalen in te lassen om te herinneren aan de multi-dimensionaliteit van armoede, minder zichtbaar in de thematische hoofdstukken.

We hebben de gelegenheid gehad om meer dan vroeger samen te werken met de betrokken actoren in de Duitstalige Gemeenschap. In Eupen hebben de minister bevoegd voor Gezin, Gezondheid en Sociale zaken en het Steunpunt samen een dagbijeenkomst georganiseerd. Tijdens deze bijeenkomst, op 26 april 2013, heeft het Steunpunt zijn werkzaamheden voorgesteld en werkgroepen georganiseerd over de verschillende thema's van het overleg.

Het Instituut voor de Gelijkheid van Vrouwen en Mannen heeft op vraag van het Steunpunt het hele ontwerp van verslag gelezen vanuit het oogpunt van gendergelijkheid. Deze lezing is bijzonder belangrijk wanneer men de sociale bescherming bekijkt. De wet van 12 januari 2007 legt op om de genderdimensie te integreren in het geheel van de beleidslijnen, maatregelen en acties die worden vastgelegd op federaal niveau (*gender mainstreaming*). Het Instituut is aangesteld om dit proces te begeleiden.

Het departement migratie van het Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding heeft tevens gewezen op kwesties die specifiek aan de orde zijn voor migranten.

We wensen u veel inspiratie en leesplezier!

Traject I

Verhaal opgetekend op 5 april 2013

Een 33-jarige alleenstaande man met fysieke en psychische problemen.

Deze jongeman heeft altijd al een onzeker bestaan geleid. Zijn vader was zelfstandige in de bosbouwsector en zijn moeder leefde van een geringe uitkering. Als hij 18 wordt, krijgt hij steun van het OCMW om verder te studeren. Daarna vindt hij geen werk en omdat hij fysieke en psychische problemen heeft, wordt hij doorverwezen naar de DG Personen met een handicap. *Het attest met de bevestiging van een handicap van tenminste 66% leverde me ongeveer het equivalent van het bestaansminimum op. ... En ik had net het minimum aantal punten voor zelfredzaamheid zodat ik 70 euro meer kreeg dan het bestaansminimum.* Hij komt in aanmerking voor het RVV-statuut.

Door zijn psychische en fysieke problemen gaat hij twijfelen aan zijn kansen om werk te vinden – ook in een sociale werkplaats – en vreest hij dat hij zijn situatie niet kan verbeteren. *Zelfs in beschutte werkplaatsen kan ik niet terecht omdat er te weinig plaatsen beschikbaar zijn. ... Ik weet ook niet of ik het werk in sociale of andere werkplaatsen zou aankunnen.*

De maatschappelijke hulp die hij krijgt, vindt hij *symbolisch*. Zonder het geld dat hij tijdens zijn kinderjaren heeft gespaard, zou hij al lang op straat staan. *Als je niets hebt voor je volwassen bent, als je niet het geluk hebt om wat gespaard te hebben, stelt dit niets voor. Er is maatschappelijke hulp, ze bestaat, maar gelet op wat alles vandaag kost, is die hulp veeleer symbolisch.* Hij volgt bezoldigde opleidingen en doet klusjes *om af en toe iets anders te kunnen eten dan pasta en rijst. ... Ik had het nooit volgehouden met wat ze betalen. ... Hierdoor en door de geneesmiddelen die ik neem, ben ik enorm verzwaard.*

Hij denkt dat zijn gezondheid niet meer zal verbeteren en stelt zich vragen over zijn toekomstkansen. *Ik ben 33 en ben dus veroordeeld om de volgende 40 jaar arm in een kamertje te leven. Is dat wat men een menswaardig bestaan noemt?* Hij somt de vele problemen van zijn situatie op zoals de stress om in armoede te moeten leven, weinig evenwichtig eten, moeilijke toegang tot huisvesting, de dure energie, zelfs tegen een sociaal tarief, het gebrek aan middelen om een sociaal leven te leiden en hobby's te beoefenen enzovoort. Hij woont bovendien in een regio met heel weinig openbaar vervoer *waar zelfs geen buurtwinkeltje is.* Dat maakt alles nog moeilijker.

Hij vindt ook dat de invoering van het percentage voor samenwonenden het leven als koppel ontmoedigt. *We waren zo stom om toch te willen samenwonen, om een normaal, menswaardig leven als koppel te kunnen leiden. ... Hierdoor verloren we allebei ongeveer 400 euro. De hele tijd een onzeker bestaan leiden, is alleen al voor de zenuwen onmogelijk. Over elke factuur maak je ruzie. ... Het hele financiële gedoe betekende het einde van onze relatie. Nu weet ik dat ik nooit meer officieel een koppel zal vormen omdat de DG Personen met een handicap een percentage voor samenwonenden hanteert ... en je dus maar beter alleen kunt blijven wonen.*

Volgens hem is er alleen in theorie een mogelijkheid om beroep aan te tekenen. *Dat is ondenkbaar. In theorie heb ik het recht om bij het arbeidshof klacht in te dienen, maar in de praktijk ben ik daar medisch, financieel, mentaal of wat dan ook niet toe in staat.*

Sinds 2009 werkt hij deeltijds bij een vzw, een baan die hem ongeveer 900 euro oplevert. Hoewel hij niet veel geld verdient met deze job, prijst hij zichzelf toch gelukkig dat hij aangenomen is, gezien zijn problematiek. *Van de vijftigtal personen waarmee ik contact heb en die mentale problemen hebben, ben ik de enige met een betaalde job.* Hij vult zijn inkomen aan met een tegemoetkoming voor personen met een handicap van ongeveer 250 euro.